

Nærings- og fiskeridepartementet
postmottak@nfd.dep.no

Dato 24. mai 2022

Høringssvar fra Norsk Villfisk til rapporten: Grønn verdiskapning og økt bearbeiding i sjømatindustrien

Norsk Villfisk viser til høringsbrev fra Nærings- og fiskeridepartementet med vedlagt rapport fra utvalg for grønn omstilling og økt bearbeiding av bærekraftige sjømatprodukter i Norge.

Norsk villfisknæring er ei suksesshistorie. Næringen høster av bærekraftige fiskebestander, og norsk fisk er ettertraktet i sjømatmarkedene verden over. Eksportverdien har økt med 60 prosent gjennom de siste 10 år, og nådde ny rekord også i 2021 med over 35 mrd. kr. Fiskerinæringen er lønnsom og subsidiefri, og den skaper store ringvirkninger for industri og servicenæringer langs kysten.

Utvalgsrapporten viser at en betydelig del av norsk villfisk bearbeides i Norge. Av hvitfisk bearbeides om lag 50 prosent. Samtidig har bearbeidingsgraden av sild økt betydelig gjennom de siste årene og er nå kommet opp i hele 70 prosent. Utvalget synes å mene at andelen av villfisk som bearbeides ville være høyere dersom det vertikale skillet mellom sjø og land gjennom deltakerloven og fiskesalgslagsloven hadde vært fjernet. Denne konklusjonen er det ikke grunnlag for. I laksenæringen, som står fritt til å organisere verdikjeden slik de ønsker, var bearbeidingsgraden på 22 prosent i 2020, altså vesentlig lavere enn i villfisksektoren.

Hovedutfordringene med å øke graden av bearbeiding i Norge er et høyt kostnadsnivå og handelsbarrierer for produktene.

Utvalget går gjennom utviklingstrekkene i sjømatindustrien og viser at produksjon av fiskemel og fiskeolje har gitt gode resultater samtidig som lønnsomheten samlet for produksjon til humant konsum er svak. Det er gledelig at deler av fiskeindustrien gjør det veldig bra. 2021 tegner for eksempel til å bli det beste året noensinne i pelagisk sektor. Det har vært mange etableringer også i hvitfiskindustrien de siste fem årene, og det har vært investert flere milliarder kroner i nye og eksisterende anlegg. Dette viser at det er fremtidstro i næringen.

I fiskeriene er totalt tilgjengelig råstoff gitt av bestandssituasjon og kvoter. Nyetablering og kapasitetsøkning i landindustrien vil derfor nødvendigvis måtte medføre økt konkurranse, og dermed reduserte marginer. Dette skyldes ikke omsetningssystemet, og kan ikke bøtes på ved å flytte lønnsomhet fra sjø til land. Vi oppfatter at utvalget i liten grad tar denne forklaringen innover seg, og i stedet leter etter andre forklaringer på svak lønnsomhet, og da særlig i rammebetingelsene knyttet til flåten og førstehåndsomsetningen.

Rapporten inneholder 32 tiltak som i varierende grad vurderes å ha betydning for økt bearbeiding, verdiskaping og arbeidsplasser. Salgslagene konsentrerer seg i hovedsak om å kommentere de tiltak som berører vår virksomhet.

Tiltak 6: Prøveordning med utviklingskvoter til sjømatindustrien

Vi er uenig i utvalgets forslag om en prøveordning med utviklingskvoter. Forslaget vil innebære at det åpne markedet fratras kvantum gjennom en ny særordning som gir enkeltaktører på land konkurransefordeler. Forslaget er derfor konkurransevridende, og i strid med et overordnet ønske om at mest mulig råstoff skal omsettes i et åpent marked, på like vilkår.

Tiltak 7: Nærings – og fiskeridepartementet iverksetter en gjennomgang og evaluering av salgslagenes praksis knyttet til lagsavgift

Vi er enig med utvalget i at dette tiltaket har liten effekt på verdiskaping og bearbeiding. Salgslagene driver i dag svært effektive markedsplasser, og har ingen målsetting eller ønske om egenkapitaloppbygging utover det som er nødvendig. Lagsavgiften betales av fiskerne, og styrene i salgslagene har nivået på lagsavgiften til jevnlig vurdering. Sammenlignet med annen trading så er det svært lave transaksjonskostnader på salgslagenes markedsplasser.

Spørsmålet om lagsavgift på utenlandske landinger har tidligere vært reist av Sjømat Norge. Det blir argumentert med at utenlandske fiskere som regel ikke benytter seg av oppgjør gjennom salgslagene, og derfor bør slippe avgift eller i det minste få en redusert avgift. Salgslagene vil påpeke at de utenlandske fartøyene har tilgang til alle våre tjenester, og likebehandles med norske fiskere. Heller ikke norske fiskere som ikke benytter seg av alle tjenester får noen reduksjon i avgiftsnivået. I pelagisk sektor benytter utenlandske fiskere seg av salgslagets tjenester på lik linje med norske fiskere.

Tiltak 8: Salgslagenes omsetningssystem

Vi støtter utvalgets ønske om at mest mulig råstoff gjøres tilgjengelig for konkurranse og bearbeiding i det norske råstoffmarkedet. I pelagisk sektor blir det aller meste av fisken tilbudt kjøperne gjennom auksjon. I hvitfisksektoren er det snakk om en mer differensiert flåte hvor auksjon for de minste kystfartøyene er en mindre egnet omsetningsform.

Ferskt råstoff i hvitfisksektoren må i hovedsak innom landanleggene, og er i prinsippet tilgjengelig for bearbeiding. Med store sesongtopper blir det utfordrende å la all fisken gå inn i produksjonen, og løsningen blir derfor å sende videre noe av fisken ubearbeidet. Vi ser at industrien selv velger å sende råstoff ubearbeidet, også om sommeren/høsten fordi det er god etterspørsel i ferskmarkedet.

For fryst fisk er auksjon en velegnet omsetningsform, men det har blitt påpekt at for mye råstoff går i «lukkede kanaler» og ikke blir gjort tilgjengelig på den åpne markedsplassen. Vi har sett at auksjonsandelen for viktige fiskeslag har vært fallende over tid, selv om den har stabilisert seg de siste årene. For salgslagene er ikke dette en ønsket utvikling. Derfor endret salgslagene omsetningsreglene

fra og med 1.1.2022. Endringen innebærer at praksisen med egenovertakelse av råstoff ikke lengre vil være mulig. I tillegg er det innført en auksjonsplikt på 50 prosent av kvotene for hodekappet, sløyd fryst torsk og sei, for det enkelte fartøy.

Salgslagenes rolle i verdikjeden er å legge til rette for en effektiv markedsplass med like konkurransevilkår, slik at råstoffet gjøres tilgjengelig. Dagens omsetningssystem ivaretar også behovet for dokumentasjon som sikrer at vi har et bærekraftig ressursuttak, i tråd med formålet bak fiskesalgslagslova.

Tiltak 10: Nærings- og fiskeridepartementet innfører en ordning med årlige forventningsbrev til salgslagene

Salgslagene har i dag en løpende dialog med både politisk ledelse og embetsverket i departementet. Myndighetene gir de overordnende styringssignaler gjennom lov og forskrift, som stiller strenge krav til fiskesalgslagene. Det er derfor vanskelig å se hva gevinsten med et årlig forventningsbrev skal være. Utvalget peker selv på at tiltaket ikke vil ha noen effekt på verdiskapningen eller bearbeidingsgraden. I tillegg er det stor fare for at dette resulterer i en byråkratisk og ressurskrevende oppgave for departementet, uten at man kan måle gevinsten av tiltaket.

Tiltak 11: Utforme salgslagenes salgsvilkår, herunder reklamasjonsregler, i tråd med kjøpsloven

Reklamasjonsreglene for hvitfisksektoren ble grundig gjennomgått og endret i 2018, basert på høring med organisasjonene. Reglene ble da så langt som mulig harmonisert med kjøpslovens bestemmelser, i tett dialog med Sjømat Norge.

I pelagisk sektor har det ikke vært noen tilsvarende henvendelser fra kjøperorganisasjonene om reklamasjonsreglene de senere årene. Sildelaget samarbeider tett med kjøperorganisasjonene for å utvikle et robust reklamasjonsregelverk for fersk fisk. Ambisjonen er at dette skal tre i kraft høsten 2022.

Tiltak 12: Nærings- og fiskeridepartementet gis rett til å velge 40 prosent av styremedlemmene i salgslagene

Departementet oppnevner i dag en statens kontrollør som årlig rapporterer til departementet om salgslagenes virke er i henhold til relevante lover og forskrifter. For salgslagene er det derfor uforståelig at departementet i tillegg skal oppnevne 40 prosent av styremedlemmene, som også kan være med på å skape uklare ansvarsforhold. Vi mener fiskesalgslagene fortsatt skal være styrt i henhold til prinsippene i samvirkeoven og fiskesalgslagsloven.

Salgslagene har arbeidet målrettet med å sikre representasjon av begge kjønn i sine styrever. Etter vårens årsmøter har salgslagene fått større mangfold i sine styrende organer, som vil tilføre salgslagene ny og bredere kompetanse.

Utvalget peker dessuten selv på at dette tiltaket ikke vil bidra til økt bearbeiding i Norge.

Tiltak 13: Fiskere bør sikre egne fordringer – inkluderes i tjenesten dekket av lagavgiften

Salgslagene omsetter råstoff til alle kjøpere som blir godkjent av Fiskeridirektoratet, og blir oppført i kjøperregisteret. Alle kjøpere som blir godkjent av fiskeridirektoratet har rett til å handle med salgslagene. På denne måten er fiskerinæringens markeds plass i en særstilling. Både fiskeren og salgslaget må ha sikkerhet for at råstoffet blir gjort opp for. Krav om garanti stilles også i andre bransjer.

Fiskesalgslagenes garantisystemer og oppgjørsordninger er samfunnsøkonomisk effektive og bidrar til like konkurransevilkår.

Kommentarer til øvrige tiltak

Tiltak 1: Dersom det innføres en kvoteutvekslingsordning, vil salgslagene med våre systemer og kompetanse være rette instans til å administrere ordningen.

Tiltak 3: Vi er enige i tiltaket. For store svingninger i kvotefastsettelse er verken bærekraftig eller forutsigbart.

Tiltak 4: Salgslagene er positive til ny teknologi for frysing, lagring og tining av fiskeråstoff. Risikoavlastende virkemidler for industrien på dette området kan være med på å dempe virkningene de naturlige sesongsvingningene får for industrien.

Tiltak 19: Bedre kvalitet på råstoffet er den sikreste veien for å øke verdiskapingen i sjømatnæringen. Det ble i 2015 iverksatt en prøveordning med kvalitetstilsyn i hvitfisksektoren, i de to nordligste fylkene. Norsk Villfisk mener dette er et nyttig bidrag til å heve kvaliteten og dermed verdien av fisken. Denne ordningen bør derfor utvides til hele kysten. Salgslagene mener dessuten at auksjonsbasert omsetning bidrar til å heve råstoffkvaliteten ved at fiskerne opplever at det betales ekstra for god kvalitet.

Tiltak 24, 25 og 28: Vi støtter de foreslåtte tiltakene for å øke sjømatkonsumet i Norge, og ser gjerne at Sjømatrådet får økte ressurser til generisk markedsføring.

Tiltak 26: Det viktigste tiltaket for å øke bearbeiding i Norge er bedre markedsadgang. Så lenge tollsatsene øker i takt med graden av bearbeiding på fisken, vil det være mer lønnsomt å føre produksjonen ut av landet. Det er mulig å få tollfri markedsadgang for sjømat til EU, men da må dette prioriteres. Det er en politisk prioritering.

Det er også viktig å understreke at veterinære og tekniske handelshindre har grepet om seg i betydelig grad de senere år. For å øke eksporten generelt, og sjømaten spesielt, er det derfor viktig at embetsverket i de relevante departementene og i Mattilsynet tilføres nok ressurser til å styrke arbeidet med handelsavtalene, og bistå eksportørene i det som etter hvert har blitt en jungel av ulike regelverk å forholde seg til i viktige eksportmarkeder.

Lønnsomhet i hele verdikjeden

Norsk Villfisk mener at vi også i fortsettelsen må høste med naturen og akseptere at flere fiskeri er sesongbasert. I et klimaperspektiv vil vi advare mot å tvinge flåten til å fiske utenom sesongene. Å øke lønnsomheten i en del av verdikjeden ved å redusere den i en annen del, er ikke bærekraftig. Det er bare gjennom god lønnsomhet i hele verdikjeden, det er mulig å øke verdiskapingen og sysselsettingen i norsk sjømatnæring.

Med vennlig hilsen
Foreningen Norsk Villfisk

Sveinung Flem
Leder

Jan Erik Strøm
Rådgiver

